

1. دعا، منبعی برای معارف

شناخت «صحیفه سجادیه» را می توان گامی در جهت آشنایی با «معارف اسلام» دانست و در زمینه «عقاید» و «اخلاق» و «شناخت های دینی» به آن مراجعه کرد.

جهت شناخت دین، منابعی وجود دارد که از اطمینان، اتقان و صحت خاصی برخوردار است، چرا که ریشه در کلام الهی و علم لدنی دارد. برخی از این منابع عبارتند از:

- قرآن کریم؛

- احادیث حدیث پیامبر و ائمه علیهم السلام؛

- دعاهاى معصومین علیهم السلام؛

- زیارت نامه های ماثوره.

بحث ما بر محور یکی از این منابع است؛ یعنی دعاهاى که از زبان امام سجاد علیه السلام بیان شده و به ما رسیده است و حاوی ظریف ترین و عمیق ترین معارف است و باید قدر این مجموعه را دانست و با آن مانوس بود و لحظات شب و روز خویش را با این دعاها پر معنویت ساخت. اهل بیت علیهم السلام اهل دعا، تهجد و ذکر بودند. قرآن کریم هم سفارش اکید به دعا دارد. پیروان ائمه نیز باید اهل دعا، تضرع و نیایش باشند.

شاید فهم ما قاصر از آن باشد که از خدای متعال، چه بخواهیم و خواسته های ما چه باشد؛ ولی در این زمینه هم اولیای دین، پیشوای ما هستند و با طرح خواسته های اساسی تر و متعالی تر که به سعادت دنیوی و اخروی ما مربوط می شود، سطح فهم و خواسته ما را بالا می برند و ما با خواندن این دعاها، همنو با معصومین پاک و بندگان وارسته خدا و مقربان درگاه او می شویم و خداوند را از زبان حجت خدا می خوانیم و در «دعا» نیز شاگرد مکتب اهل بیت علیهم السلام می شویم.

در مبحث دعا، سر فصل های فراوانی وجود دارد که توجه به آنها مناسب است:

- معنی دعا و اهمیت آن؛

- ضرورت آن و نیاز بشر به نیایش؛

- آثار روحی، فردی و اجتماعی دعا؛

- ادب و آداب دعا، شیوه صحیح نیایش؛

- شرایط اجابت و موانع اجابت دعا؛

- بحث دعا و اجابت و علل عدم استجابت برخی دعاها؛

- دعاهاى ائمه و اولیاء الهی (ادعیه ماثوره)؛

- محتوای دعاها و خواسته ها؛

- سیره معصومین و حالات علما و عرفا در دعا و تهجد؛

- جایگاه خاص امام سجاد علیه السلام که زین العابدین است؛
- دعا و عمل (همراهی دعا و اقدام) ؛
- دعا و سرنوشت و مقدرات، فایده دعا؛
- آنان که دعایشان قبول نمی شود؛
- مستجاب الدعوه ها؛
- دعا و نفرین (دعای به سود و دعای به زیان) ؛
- دعا برای خود و دعا برای دیگران؛
- دعا‌های قرآنی .

2 . اهمیت صحیفه سجادیه

اهمیت صحیفه سجادیه از آنجاست که امام معصومی همچون حضرت سجاد علیه السلام با خدای خویش با این دعاها راز و نیاز و نیایش می کرده است . صحیفه، که از آن به «زبور آل محمد» نیز یاد می کنند، هم از نظر گوینده و هم از نظر مخاطب (که پروردگار است) از ویژگی خاصی برخوردار است . علاوه بر محتوای عمیق و مضامین متعالی که در این دعاها نهفته است، از نظر سند نیز از استحکام خاصی برخوردار است .

کتاب دعا بسیار است و دعا‌های رایج و منقول هم فراوان؛ ولی دعا‌هایی که دارای سند محکم باشد و یقیناً از زبان معصوم تراویده باشد، سندیت بیشتری دارد و مضامین آن هم دلنشین تر خواهد بود .

علمای شیعه در طول قرون، کتب متعددی تالیف کرده اند که حاوی ادعیه گوناگون برای ساعات و ایام و مواقع مختلف است؛ از قبیل «اقبال» سید بن طاووس، «البلد الامین» کفعمی، «جمال الاسبوع» سید بن طاووس، «الدعوات» قطب راوندی، «عدة الداعی» ابن فهد حلی، «المصباح» کفعمی، «مفتاح الفلاح» شیخ بهایی و «مفاتیح الجنان» محدث قمی .

اما «صحیفه سجادیه» در این میان جایگاه خاصی دارد . فصاحت و بلاغت و عمق معانی آن درخور دقت است . سند آن بسیار معتبر می باشد و اهل بیت عصمت، پیوسته مواظبت و مراقبت از این کتاب را - که میراث ارزشمند امام زین العابدین علیه السلام است - به دیگران توصیه می کردند . در کتاب های مبسوط، درباره سلسله سند این دعاها، بحث های کارشناسی و علمی دقیقی انجام گرفته است که در این مختصر نمی گنجد .

3 . نگاهی به محتوای صحیفه

دوره حیات امام سجاد علیه السلام، یکی از سخت ترین و خفقان بارترین دوره ها برای اهل بیت و ائمه علیهم السلام بود و محدودیت های بسیاری از سوی امویان برای امامان شیعه اعمال می شد . از این رو برای امام سجاد علیه السلام زمینه دایر کردن جلسات بحث و تفسیر و فقه و علوم دیگر میسر نبود .

آن حضرت، بسیاری از معارف ناب اسلامی را در قالب دعا‌های صحیفه بیان داشته است . از این رو می بینیم که در دعا‌های این کتاب، ظریف ترین مباحث خداشناسی، هستی شناسی، عالم غیب و فرشتگان، رسالت انبیا، جایگاه پیامبر و اهل بیت علیهم السلام، فضایل و رذایل اخلاقی، حالات خاص انسان، شیوه های شیطان در گمراه ساختن مردم، گرامیداشت اعیاد و یوم الله های مختلف، مسائل اجتماعی و اقتصادی، اشارات تاریخی و سیره، توجه دادن به مظاهر قدرت پروردگار، یادآوری نعمت های مختلف خداوند و وظیفه شکر و سپاس، آیات

آفاقی و انفسی پروردگار، ادب و آداب دعا، تلاوت، ذکر، نماز و عبادت و ... دهها موضوع مهم دیگر مطرح است .
قالب، قالب دعا و نیایش است ولی مضمون، تبیین دین و ارزش های اخلاقی و معارف قرآنی و وظایف عبادی و آداب بندگی است .

صحیفه سجادیه، حاوی 54 دعا است . برخی از دعاها بلند و مفصل است و برخی دیگر نسبتاً کوتاه تر .
مناسبت ها و جایگاه ها و مواقع خواندن این دعاها، در فهرست صحیفه سجادیه آمده است و می توانید
مراجعه کنید . برخی از عناوین این دعاها از این قرار است:

دعا در ستایش خداوند، حاملان عرش و فرشتگان، دعا برای خود و خویشاوندان، دعا در سختی ها و رنج ها، برای
پناه بردن به خدا، آموزش خواهی، اقرار به گناهان، طلب حاجت، هنگام بیماری، پناه بردن به خدا از شیطان،
مکارم اخلاق، برای تندرستی، برای پدر و مادر و فرزندان، برای همسایگان و دوستان، دعا برای مرزداران، برای توبه،
هنگام تنگی رزق، هنگام شنیدن صدای رعد، هنگام دیدن ماه نو، هنگام فرا رسیدن یا سپری شدن ماه رمضان،
روز عید فطر و عرفه، دعای ختم قرآن و ...

این گونه بهره گیری از مناسبت ها، سراسر زمان و فرصت های یک مسلمان نیایشگر و اهل انس با خدا را می
پوشاند؛ زیرا برای هر لحظه و موقعیتی، دستورالعملی برای نیایش به درگاه خداوند وجود دارد .